

НЕВОЙТ Валентина Іванівна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та російської мов як іноземних Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка; бульвар Тараса Шевченка, 14, к. 61, Київ, 01033, Україна; тел.: +38 (044) 2393439; моб.: +38 067 4446163; e-mail: valnev@ukr.net; ORCID ID: 0000-0001-7529-7329

ШЛЯХИ ЗАПОЗИЧЕННЯ ЗООНІМІВ-ЕКЗОТИЗМІВ ДО РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. *Метою* цієї статті є опис запозичених назв тварин у сучасній російській мові з точки зору їхнього походження. *Об'єктом* вивчення слугували назви ссавців. Головні *методи* дослідження — історико-описовий та етимологічний. *Результатом* проведеного дослідження стало визначення кількісного складу групи запозичених зоонімів та мов-донорів іншомовних назв тварин, шляхів проникнення цих запозичень до російської мови, місця таких слів у лексичній системі сучасної російської мови. Простежено за процесом перетворення зоонімів-екзотизмів на загально-вживані слова. У статті був зроблений *висновок* про те, що запозичення у групі назв тварин треба розцінювати як збагачення словникового складу, яке відбувається внаслідок розширення знань про світ. Цей процес почався в доісторичну добу і триває до цього часу. Джерелами є не тільки національні мови, але й діалекти різних аборигенних мов. Нерідко іншомовні назви тварин є наслідком непрямого запозичення. *Практична значущість* цього дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані в лексикології, лексикографії, методиці викладання російської мови, а також у подальших дослідженнях причин, шляхів і способів процесу лексичного запозичення.

Ключові слова: запозичення, іншомовне слово, екзотизм, зоонім.

Valentina I. NEVOIT,

PhD in Philological Sciences, Associate Professor of the Ukrainian and Russian Languages like foreign ones Department of Institute of Philology of Kiev Taras Shevchenko National University; Kiev, 01033, Ukraine; tel.: +38 (044) 2393439; mob.: +38 067 4446163; e-mail: valnev@ukr.net; ORCID ID: 0000-0001-7529-7329

WAYS OF BORROWING OF ZOONYMS-EXOTISMS INTO THE RUSSIAN LANGUAGE

Summary. The *purpose* of this article is to describe borrowed animal names in Modern Russian Language from the point of view of their origin. The *object* of study was the names of mammals. The main *methods* of research are Historical and Descriptive and Etymological. As a *result* of the study, the quantitative composition of this group was determined, the source languages of borrowed names were identified, the ways of their entering into the Russian Language were traced, the place of these words in the Lexical System of the Modern Russian Language was determined. The article *concluded* that borrowing in the group of animal names can, no doubt, be regarded as enriching the Vocabulary, which occurs as a result of the expansion of knowledge about the world. This process began in the prehistoric era and continues to this day. Sources of borrowings are not only normalized state languages, but various dialects as well. Most frequently, foreign animal names are the result of indirect borrowing. The *practical value* of this study is that it helps to eliminate lacunas in the Vocabulary study of the language, strengthens the main theoretical positions regarding the borrowing process and confirms them with new vivid linguistic facts.

Key words: borrowing, word of foreign language, exotism, zoonym.

Статтю отримано 12.03.2017 р.

<http://dx.doi.org/10.18524/2307-4558.2017.27.107888>

УДК 811.161.2'373.231:[114+115]

НЕМИРОВСЬКА Олександра Федорівна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, 65020, Україна; тел.: +38 067 968 1993; +38 048 7060843; e-mail: layma-59@ukr.net; agnia9886@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-9638-152X

ВЛАСНЕ ІМ'Я ЗАГОЛОВНОГО ПЕРСОНАЖА ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ХРОНОТОПУ

Анотація. Стаття присвячена вивченню особливостей функціонування і стилістичної ролі власного імені заголовного персонажа історичної повісті В. Малика «Князь Ігор», його ролі у побудові часопросторової парадигми твору. *Предметом* аналізу є функціональне навантаження, особливості вживання, стилістичні конотації, образний потенціал, варіативність компонентів заголовка. Уживання власного імені заголовного персонажа залежить від тематики твору, авторського задуму, що й зумовлює функціонування певних варіантів заголовка. Кожне використання заголовного імені є чітко продуманим; воно ілюструє широкий спектр образних і експресивних трансформацій, а також тісну взаємодію з іншими лінгвістичними й екстралінгвістичними факторами. *Результати* дослідження функціонування власного імені заголовного персонажа демонструють його прагматичну спрямованість у контексті твору, свідчать про наявність

значного конотативного потенціалу з активованим стилістичним, експресивним компонентом, що максимально поглиблює експресію заголовка, його значення для створення художнього хронотопу. Основний висновок полягає в тому, що власне ім'я заголовного персонажа виконує текстоутворюючу, хронотопічну, експресивну, виразову функції, сприяє розкриттю підтексту й авторської концепції.

Ключові слова: антропонім, безонімні номінації, власне ім'я, заголовок, просторово-часова структура, художній контекст, художній хронотоп.

Постановка проблеми. Художня творчість узагалі і художня література зокрема — це «особливий спосіб пізнання та освоєння дійсності (...) продукт вибору художником «ділянки дійсності» та відображення індивідуального процесу її пізнання» [7, с. 6–7]. Мова художнього твору є особливою, вона «надбудовується над природною мовою, як вторинна система» і «моделює не лише певну структуру світу, а й точку зору спостерігача» [8, с. 27, 30].

Процес освоєння художньою літературою реального історичного часу і простору, реальної історичної особи є порівняно новою темою лінгвістичних досліджень. Якщо з точки зору літературознавства жанр історичної прози і поезії вивчений достатньо глибоко, то мовознавчий аспект проблеми висвітлений лише з точки зору функціонування хронологічно маркованої лексики. Інші аспекти створення художнього часу і простору (ХЧП), зокрема, граматичні і стилістичні засоби, майже не розробляються.

Дія будь-якого літературного твору здебільшого відбувається в певному просторі й часі. Стосовно творів на історичну тематику, слід підкреслити — у **реальному** часі і просторі. Вагоме місце у створенні часо-просторового фону посідають мовностилістичні засоби, зокрема власні імена (ВІ). Беручи активну участь у реалізації авторського задуму, ВІ стають номінативно-характеристичними [4, с. 111], отже, не лише вказують на предмет мовлення, а й характеризують його [3, с. 134]. Провідну ж роль у такому характеристичному аспекті виконують ВІ заголовних персонажів (ЗП), що дають ім'я всьому художньому твору (ХТ).

Зв'язок проблеми з попередніми дослідженнями. До проблеми вивчення заголовків у ХТ зверталося багато дослідників. Розвідки проводилися на матеріалі російської, української, західноєвропейської літератури (Л. О. Белей, Ю. О. Карпенко, В. А. Кухаренко, Т. О. Пермінова, Р. У. Таїч). Проте на матеріалі українського історичного роману цей аспект сьогодні залишається майже не вивченим, хоча саме українська історична проза, поезія, драматургія є багатим джерелом досліджень у сфері мовностилістичних засобів і, зокрема, в аспекті функціонування ВІ у творах на історичну тематику.

Постановка завдань. Отже, темою пропонованої розвідки є місце і роль ВІ заголовного персонажа в жанрі історичної прози; матеріалом послужив роман відомого українського письменника Володимира Кириловича Малика «Князь Ігор» [9], що присвячений історичному походу новгород-сіверського князя Ігоря Святославича на половців весною 1885 р і є досить цікавим з т. з. функціонування власних імен заголовних персонажів у часопросторовій структурі (ЧПС) художнього контексту. Предметом нашого дослідження є особливості функціонування ВІ головного героя історичного роману, що протягом розгортання оповіді зазнає різноманітних трансформацій та переосмислень. Мета розвідки — продемонструвати роль власного імені заголовного персонажу, що є головним персонажем твору, побудові часопросторової структури і створенні художнього хронотопу.

Виклад основного матеріалу. У художньому творі власне ім'я ЗП ніколи не знаходиться осторонь від розгортання оповіді. Воно певним чином «задіяне» в лексико-семантичному полі твору й використовується автором у потрібному ракурсі. «Заголовок (і ВІ ЗП. — О. Н.) мусить бути виразним, стислим, змістовним, цікавим, легко вкладається в пам'яті читачів» [5, с. 61]. Саме таким — змістовним, стислим є ВІ-заголовок роману В. Малика «Князь Ігор», що органічно вписується автором у контекст і виконує одну з провідних текстоутворюючих функцій. Протягом розгортання оповіді заголовок-ВІ зазнає численних трансформацій, поступово нарощуючи, збагачуючи своє значення і здатність пробуджувати найрізноманітніші асоціації та уявлення. «Один і той же літературний персонаж у межах художнього тексту може іменуватися по-різному. Така здатність антропоніма залежить від того, кому він належить, хто його уживає, якими є взаємовідношення мовців та якою є мовна ситуація» [1, с. 91].

ВІ головного персонажа роману в різних варіаціях у складі словосполучень пронизує весь текст, утворюючи численні асоціації-паралелі, контрастні протиставлення, різноманітні внутрішньо текстові зв'язки. Перш за все, це ВІ-заголовок *князь Ігор*, [9, с. 36; 45; 46–2; 62; 73–2; 79–2; 81; 85; 94; 97; 103–2; 104–3; 112; 113; 149; 151–2; 152–2; 156; 164; 197; 201; 214; 231; 263; 264; 268; 274; 280; 305–2; 309; 310; 314; 318; 230; 321; 326; 327; 332–4; 333; 334–3; 344; 348; 350; 351–2; 354; 358; 371; 374–2; 379; 380; 381–2; 388–2; 392; 400; 413; 415; 422; 423; 429; 430], а також численні варіації та замітники ВІ: *князь Ігор* [9, с. 310; 318–2]; *князь Ігор Святославич* [9, с. 413]; *Ігор* [9, с. 46; 47–4; 49–2; 50–2; 51; 57–2; 58–3; 60–5; 61–2; 62–8; 63–6; 64–3; 65; 66–2; 73–3; 74–3; 75–5; 76; 82; 83–2; 85–2; 86–2; 87–2; 88–5; 89; 90–2; 91–2; 92–2; 93–4; 94–3; 95–2; 96–2; 105–2; 122; 143–2; 144–3; 145–5; 146–3; 147–4; 148–2; 149; 151; 153; 156–2; 157–3; 158–4; 160–2; 162; 163; 171–4; 172–2; 173–4; 174–3; 175–3; 178–2; 179; 180–3; 181; 199; 200–2; 201–2; 203–2; 204–2; 205–5; 206; 207–3; 208–7; 209–5; 210–3; 211–2; 212; 213–

2; 214; 215-6; 218-2; 219-2; 220; 231-4; 233-2; 234-3; 235-3; 236-2; 243-4; 244-5; 245-5; 248; 251-4; 252-2; 254-2; 255-7; 256-6; 257-4; 258-4; 259-5; 260-5; 361-3; 262-4; 263-2; 264-3; 265-2; 266; 267-5; 268-4; 270-5; 271-2; 276; 277-4; 278-6; 279-3; 280-4; 282-5; 283-5; 284-3; 285; 286-2; 288-2; 289-3; 290-4; 292-4; 293-4; 294-4; 295-3; 298-5; 299-2; 300; 301-7; 302-2; 303-5; 304-7; 305; 306-6; 307-3; 308-5; 309-3; 310-5; 311-4; 312-3; 313-5; 314-2; 315-2; 316-3; 317-6; 318-5; 319-2; 320-3; 322; 323-3; 325-2; 328; 329; 330; 322-2; 333-3; 334; 335-5; 336; 341; 344; 347; 348; 349-6; 350-3; 352-2; 354-2; 355; 358; 359; 363; 375-2; 376-2; 377; 378-2; 379-3; 380-2; 381-3; 382; 383-2; 384-2; 385-2; 386-3; 387-2; 388; 389-3; 390-6; 391; 397-2; 398; 399-6; 400-2; 401; 402-4; 403-7; 404; 405-4; 406-8; 407-4; 408-4; 409-2; 410-4; 411-2; 413-2; 414-3; 421; 422; 423-5; 424-7; 426; 427]; *Ігор Новгород-Сіверський* [9, с. 51; 121; 276]; *Ігор Сіверський* [9, с. 74; 230; 247; 297-2]; *Ігор Святославич* [9, с. 167; 410; 425]; *Ігорок* [9, с. 177]; *стрий Ігор* [9, с. 277]; *вуйко Ігор* [9, с. 401]. Номінаційний ряд доповнюють безонімні номінації (БН): *князь* [9, с. 46-3; 47; 48-2; 49-3; 50-5; 60-3; 61-4; 62-2; 73-3; 76-2; 77-2; 80; 88; 93; 94-3; 95-4; 96; 97-3; 103-4; 104-4; 105-2; 106-5; 144; 145-3; 146-2; 148-2; 152-4; 153-3; 157-2; 200; 208; 209; 216; 232; 233-4; 235-2; 255; 256; 258-2; 259-2; 260-2; 263-3; 264; 265-4; 266; 268; 270-4; 278-3; 279-3; 280-4; 282-3; 283-5; 284-5; 285; 286; 287-2; 289; 290-2; 292; 293; 294-2; 295; 298; 302-2; 303-4; 304-3; 306-2; 308-2; 309-3; 310-5; 314-2; 315-4; 316-2; 317; 323-6; 327-2; 328; 332; 349-2; 350-2; 351; 352-3; 375-4; 376-4; 377-2; 378-3; 386-6; 387-5; 389-3; 390-3; 391-3; 392-2; 395; 397; 402; 403; 405; 406; 407-3; 408; 409]; *князь Новгород-Сіверський* [9, с. 200]; *новгород-сіверський князь* [9, с. 313]; *ладо-князь* [9, с. 329]; *полонений уруський князь* [9, с. 321]; *князюшко* [9, с. 309]; *князюшко наш* [9, с. 269]; *батько* [9, с. 270]. Широко представлені також посесивні словосполучення, пов'язані з ВІ *Ігор* та БН *князь*: *Ігореві сотні* [9, с. 76]; *Ігорів гріх* [9, с. 86]; *Ігорєва мова* [9, с. 203]; *Ігорів голос* [9, с. 310; 408]; *Ігорєве обличчя* [9, с. 95; 105; 152; 219-2; 406; 407]; *Ігореві очі* [9, с. 152; 200; 291]; *Ігореві руки* [9, с. 157]; *Ігорєве серце* [9, с. 180]; *Ігореві груди* [9, с. 284]; *Ігорєва голова* [9, с. 285]; *Ігорєве плече* [9, с. 293]; *Ігорєве коліно* [9, с. 406]; *Ігорєва душа* [9, с. 283; 352]; *Ігорів батько* [9, с. 174]; *Ігорєва мати* [9, с. 179]; *Ігорєва земля* [9, с. 123]; *Ігорєве дитинство* [9, с. 176]; *Ігорєва вина* [9, с. 344]; *Ігорів полк* [9, с. 277; 279; 291; 300; 301; 305; 334]; *Ігорєве військо* [9, с. 287; 289; 299; 326]; *Ігореві вої* [9, с. 328; 412]; *Ігорів намет* [9, с. 286]; *Ігореві корогви* [9, с. 291]; *Ігореві полки* [9, с. 301; 427]; *Ігореві витязі* [9, с. 353]; *Ігорєва дружина* [9, с. 360]; *Ігореві дружини* [9, с. 424]; *Ігорів похід* [9, с. 409; 410-2; 424-3; 429]; *Ігорів золотий шолом* [9, с. 148]; *шість Ігорєвих полків* [9, с. 292]; *Ігорєва панцирна кіннота* [9, с. 302]; *Ігорів кінь* [9, с. 378]; *Ігорів слід* [9, с. 381]; *хоробрє Ігорєве гніздо* [9, с. 298]; *кожне Ігорєве слово* [9, с. 397]; *кожен Ігорів жєст* [9, с. 397]; *Ігорєва волость* [9, с. 355]; *волость Ігорєва* [9, с. 74]; *знамена Ігореві* [9, с. 334]; *племінник Ігорів* [9, с. 158]; *похід Ігорів* [9, с. 410; 425]; *подвиг Ігорів* [9, с. 425]; *рани Ігореві* [9, с. 428; 429]; *Ігорів молодший брат* [9, с. 48]; *Ігорів старший брат* [9, с. 359]; *Ігорів старший брат Олег* [9, с. 175]; *покійний Ігорів брат Олег* [9, с. 326]; *брат Ігорів* [9, с. 380; 400]; *князєвий Воронєць* [9, с. 309]; *князєві плєчі* [9, с. 353]; *князєві кулаки* [9, с. 408]. Окреме місце займають словосполучення, пов'язані із назвою визначної давньоруської літературної пам'ятки: *слово о полку Ігорєвім* [9, с. 425]; «*Слово о полку Ігорєвім*»; «*Слово про Ігорів похід*» [9, с. 429].

Уся система номінацій ЗП чітко узгоджується з текстоутворюючими критеріями роману. Як свідчить кількісний показник, найчастотнішими є компоненти ВІ ЗП *Ігор* (596), *князь* (238), *князь Ігор* (80). Кожне уживання ВІ і БН, часто у сполученні з іншими онімними засобами, закономірно вписується у контекст і узгоджується з авторською концепцією головного персонажа і цілого твору, утворюючи виразні конотації і відповідну експресію: «*Князь Ігор образив Володимир! І всю Київську землю!*» [9, с. 62]; «*І все ж єдиний шлях — до Києва! І хай розцінює князь Ігор цей вчинок, як хоче!*» [9, с. 79]; «*І не помітив ні він, ні Ярославна, як у поруб тихо вступив князь Ігор і зупинився у дверях*» [9, с. 103]; «*Як ведеться князєві переяславському Володимирі? Чи добре почуває себе Ярослав, князь чернігівський? А наш родич — князь Ігор?*» [9, с. 112]; «*А про князя Ігоря і зовсім нічого сказати, бо далеко його земля Сіверська...*» [9, с. 113]; «*... боявся, що коли-небудь доведеться здибатися з князем Ігорем*» [9, с. 149]; «*... ми трохи попатрали з князем Ігорем половців і повертаємось додому!*» [9, с. 151]; «*На три листи князя Ігоря з проханням помиритися з сином Володимиром Ярослав відповідає коротко і сухо*» [9, с. 197]; «*Сиділи по-сімейному (...)* по один бік — князь Ярослав у голубому оксамитовому каптані, по другий бік князь Ігор з княгинєю Євфросинією» [9, с. 201]; «*... двері князєвської палати розчинилися, і з них вийшов князь Ігор у похідному військовому обладунку, княгиня Ярославна з дітьми та боярин Славута*» [9, с. 263]; «*Слава князєві Ігорю!*» [9, с. 264]; «*Прославляли князя Ігоря, княгиню Євфросинію, князя Володимира Ігорєвича*» [9, с. 268]; «*І князь Ігор, і Ждан (...) вїзнали путівльського коваля Будила*» [9, с. 280]; «*Не стріляй! Це князь Ігор! — кричить щосили Будило*» [9, с. 309]; «*Ті (...) думаючи що це сам князь Ігор, розступилися*» [9, с. 321]; «*Боярин Славута помчав услід за князем Ігорем*» [9, с. 332]; «*... зараз у всьому, що скоїлося на нашій землі, князь Ігор винен*» [9, с. 344]; «*... є змога для князя Ігоря і для нас утекти!*» [9, с. 350]; «*Він уже пронюхав, що в Путивлі знаходиться*

сім'я князя Ігоря — княгиня Ярославна з дітьми, і поклявся захопити город» [9, с. 354]; «Дивіться (...) Ігор! Князь Ігор Святославич!» [9, с. 413]; «Князеві Ігорю з сім'єю було відведено почесне місце по праву руку від Святослава» [9, с. 422]; «Тож давайте вип'ємо за щасливе врятування князя Ігоря Святославича» [9, с. 423]; «... відправилися на спочинок великий князь Святослав з княгинєю Марією Васильківною, князь Ігор з сім'єю та зять Володимир Галицький» [9, с. 429]. Неповторний національний колорит у мовленні половця Чилбука створює варіант власного імені заголовного персонажу: «Князь Ігор?» [9, с. 310]; «Князь Ігор! Князь Ігор!» [9, с. 318], що цілком закономірно вписується у контекст, де йдеться про зустріч половців з Ігорем та його військом, та описова конструкція *полонений уруський князь* [9, с. 321] у контексті опису половецького стану. Отже художній контекст «актуалізує ті смислові потенції, що є закладеними у слові як одиниці, що входить до певної тематичної групи» [2, с. 373].

Окремі мікротексти у сполученні з ВІ ЗП утворюють чітку часопросторову парадигму: «В суботу, перед вечором, князь Ігор з князями та дружиною прибув до Путивля» [9, с. 156]; «Лише майбутнє весілля сестри Євфросинії з князем Ігорем, що сталося на початку 1170 року, стримувало від остаточного розриву» [9, с. 164]; «Прекрасне видовище являв собою в ті ранкові сонячні години 10 травня 1182 року, в п'ятницю, Ігорів полк!» [9, с. 291]; «Відколи князь Ігор пішов, вона, бідолаха, не знає ні сну, ні спочинку — ні світ ні зоря піднімається на вал і подовгу стоїть там» [9, с. 327]; «Сонячне знамення застерігало князя Ігоря і всіх нас від великої біди, але князь Ігор не зважив на нього і повів нас далі — аж на Сюрлій та Каялу (...) другого дня рано-вранці побачили, що вся сила половецька оточила нас. Почалася битва. Відразу був поранений у руку князь Ігор. Весь день і всю ніч ми пробивалися до Дінця» [9, с. 334]; «У грізну годину лихоліття, коли хоробрий, але необачний князь Ігор відчинив ворота ворогам на рідну землю, вічовим дзвоном пролунав його віщий голос, звернутий до всіх руських князів» [9, с. 430]. Онімні і зокрема антропонімічні масиви також є також є виразним показником ХЧП: «За Сулою військо розділилося навпів: Всеволод Чермний та чорні клобуки попрямували до Києва, а Ігор з братом Всеволодом повернувся на північ у Київську землю» [9, с. 73]; «Братіє, нині зібралися ми всі тут, окрім князів Володимира Переяславського, Ігоря Новгород-Сіверського, Всеволода Трубецького та Святослава Рильського» [9, с. 51]; «Всю складність і серйозність становища Ігор оцінив тоді, коли разом з князями Олегом, Святославом Рильським та ханами прискакав у Рюриків полк» [9, с. 62]; «Та коли (...) на горбах показалися дружини Ігоря, Святослава, Володимира та Всеволода Чермного, половці зрозуміли, що єдиний їх порятунок — втеча» [9, с. 65]; «... у гридниці зосталися лише свої — Ігор та Євфросинія Ярославна з дітьми, Всеволод з Ольгою Глібівною, Святослав Олегович, племінник Ігорів, та Володимир Галицький» [9, с. 158]. Отже ВІ ЗП у складі онімних масивів сприяє масштабному, панорамному зображенню історичних подій.

У створенні історичного фону автор також вдається до використання різноманітних образних засобів, зокрема відповідної експресії: експресія радості: «Князь Ігор живий! Князь Ігор з нами!» [9, с. 305]; трагічна експресія: «Страшно довгим і важким був той суботній день для Ігоревого полку» [9, с. 305]; «У неділю опівдні упали знамена Ігореві...» [9, с. 334]; «І полетять з пліч голови урусів, а передусім — голови князя Ігоря та його братії!» [9, с. 371]; «Страшні були наслідки необдуманого (...) походу князя Ігоря» [9, с. 374]; «За голову сина та зятя я вимагаю голову князя Ігоря!» [9, с. 379]; «У князя Ігоря тут залишився син — візьми, хане, його голову!» [9, с. 400]; урочиста експресія наприкінці роману, пов'язана із зверненням князя Володимира Галицького до сучасників і нащадків: «Загородіте Полю ворота своїми гострими стрілами — за землю Руську, за рани Ігореві, буйного Святославича!» [9, с. 428]; «... дозвольте, дорога братіє, мовити слово о полку Ігоревім» [9, с. 425]; «Серцем відчував, що князі захочуть мати «Слово о полку Ігоревім», а особливо Святослав»; «... твердо вивів заголовок: «Слово о полку Ігоревім, Ігоря, сина Святослава, внука Ольгова» [9, с. 429]; «... тієї ночі вилилося остаточно в карбовані рядки величне чудо — безсмертне «Слово о полку Ігоревім»» [9, с. 430]. Повторення бібліоніма — назви видатної пам'ятки давньоруської літератури — створює наприкінці твору своєрідну кульмінацію, остаточно розкриває контекстну роль заголовка і надає роману пророчого звучання. «... слово є номінативною одиницею мови, що містить найбільш високий «семантичний фонд». Слово безпосередньо пов'язане зі смислом, естетичним завданням твору» [6, с. 137].

Висновки. Таким чином, результати дослідження ВІ ЗП, його функцій і ролі у створенні художнього хронотопу в історичному романі В. Малика «Князь Ігор» демонструють його прагматичну спрямованість у контексті твору — опис походу князя Новгород-Сіверського Ігоря Святославича весною 1185 року на половців та його трагічну поразку. Водночас, заголовок у ХТ, у відповідному лексичному оточенні актуалізує свій художньо-образний потенціал, стаючи в контексті потужною, виразною конотемою. Ця подвійна спрямованість власного імені заголовного персонажу зумовлена тематикою, жанром, ідейною спрямованістю твору, що визначає певні особливості використання і функціонування оніма-заголовка, який об'єднує весь контекст у єдине й неподільне ціле.

Л і т е р а т у р а

1. Аверьянова Н. А. Английский антропоним в художественном тексте / Н. А. Аверьянова // Художественный текст : Проблемы изучения : Тезисы выступлений на совещании. — М. : АН СССР, 1990. — С. 91.
2. Виноградов В. В. О поэзии Анны Ахматовой / В. В. Виноградов // Виноградов В. В. Избранные труды. Поэтика русской литературы. — М. : Наука, 1976. — С. 369–451.
3. Виноградов В. С. Лексические основы перевода художественной прозы / В. С. Виноградов. — М.: Наука, 1978. — 178 с.
4. Живоглядов А. А. Имена собственные в художественном тексте / А. А. Живоглядов // Художественный текст. Структура и семантика: Межвуз. сб. науч. трудов. — Красноярск : КГПИ, 1987. — С. 111–116.
5. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посібник / І. М. Кочан. — 2-ге вид., перероб і доп. — К. : Знання, 2008. — 423 с.
6. Кузнецова Т. В. К вопросу о методике лексико-семантического уровня художественного текста / Т. В. Кузнецова // Художественный текст : Проблемы изучения : Тезисы выступлений на совещании. — М. : АН СССР, 1990. — С. 137.
7. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту : навч. посібник / В. А. Кухаренко. — Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. — 272 с.
8. Лотман Ю. М. Структура художественного текста / Ю. М. Лотман. — М. : Искусство, 1970. — 384 с.
9. Малик В. К. Князь Ігор / Володимир Малик. — Харків : Фоліо, 2014. — 476 с.

References

1. Averjanova, N. A. (1990), «The English antroponym in the belle-letter, *The belle-letter : Problems of study* [«Английский антропоним в художественном тексте», *Художественный текст : Проблемы изучения*], Nauka, Moscow, p. 91.
2. Vinogradov, V. V. (1976), «About Anna Akhmatova's poetry», *Selected works, The poetry of Russian literature* [«О поэзии Анны Ахматовой», *Избранные труды, Поэтика русской литературы*], Nauka, Moscow, pp. 369–451.
3. Vinogradov, V. S. (1978), *Lexical bases of translation of belle-letter* [Лексические основы перевода художественной прозы], Nauka, Moscow, 178 p.
4. Zhivogladov, A. A. (1987), «Proper names in the belle-letter», *The belle-letter : Structure and semantic* [«Имена собственные в художественном тексте», *Художественный текст : Структура и семантика*], Krasnoyarsk State Pedagogical Institute Press, Krasnoyarsk, pp. 111–116.
5. Kochan, I. M. (2008), *The lingual analyze of text* [Лингвистичний аналіз тексту], Znannia, Kyiv, 423 p.
6. Kuznetsova, T. V. (1990), «To the question of the method of the belle-letter' lexical-semantic standard», *The belle-letter : The problems of the study* [«К вопросу о методике лексико-семантического уровня художественного текста», *Художественный текст : Проблемы изучения*], Nauka, Moscow, p. 137.
7. Kukharensko, V. A. (2004), *Interpretation of a text* [Інтерпретація тексту], Nova knyha, Vinnitsa, 272 p.
8. Lotman, J. M. (1970), *Structure of a belle-letter* [Структура художественного текста], Iskusstvo, Moscow, 384 p.
9. Malyk, V. (2014), *Prince Igor* [Князь Ігор], Folio, Kharkov, 476 p.

НЕМИРОВСКАЯ Александра Фёдоровна,

кандидат филологических наук, доцент кафедры украинской филологии и методики преподавания специальных дисциплин Южноукраинского национального педагогического университета имени К. Д. Ушинского; ул. Старопортофранковская, 26, Одесса, 65020, Украина; тел: +38 067 9681993; 048 7060843; e-mail: layma-59@ukr.net; agnia9886@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-9638-152X

СОБСТВЕННОЕ ИМЯ ЗАГЛАВНОГО ПЕРСОНАЖА КАК СРЕДСТВО СОЗДАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ХРОНОТОПА

Аннотация. Статья посвящена изучению особенностей функционирования и стилистической роли собственного имени главного персонажа (СИ ГП) исторической повести В. Малика «Князь Игорь», его роли в построении пространственно-временной парадигмы произведения. **Предмет** анализа — функциональная нагрузка, особенности употребления, стилистические коннотации, образный потенциал, вариативность компонентов заголовка. Употребление СИ ГП зависит от тематики произведения, авторского замысла, что и обуславливает функционирование конкретных вариантов заголовка. Каждое использование СИ ГП чётко продумано; оно показывает широкий спектр образных и экспрессивных трансформаций, а также тесное взаимодействие со всеми лингвистическими и экстралингвистическими факторами. **Результаты** исследования функционирования СИ ГП демонстрируют его прагматическую направленность в контексте произведения, свидетельствуя о наличии значительного коннотативного потенциала с активированным стилистическим, экспрессивным компонентом, что максимально углубляет экспрессию заголовка, его значение для создания художественного хронотопа. Основные **выводы** состоят в том, что СИ ГП выполняет текстообразующую, хронопотическую, экспрессивную, выразительную функции, способствуя раскрытию подтекста и авторской концепции.

Ключевые слова: антропоним, безоминные номинации, заглавие, имя собственное, пространственно-временная структура, художественный контекст.

Alexandra F. NIEMIROVSKAJA,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Chair of Ukrainian Philology and Methods of Teaching of Special Subjects, South-Ukrainian K. D. Ushynsky National University; 26 Staroportofrankovskaja str., Odessa, 65020, Ukraine; e-mail: layma-59@ukr.net; agnia9886@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-9638-152X

THE PROPER NAMES OF THE TITLE PERSONAGE AS MEANS OF CREATE OF THE BELLE-LETTER CHRONOTOP

Summary. The *object* of this article is the semantic feature of the title personage in the historical novel by V. Malyk «Prince Igor». The stylistic role of the proper names was analyzed also. Their role was revealed in the local and temporal structure of the literary work. In the title of any belle-letter word carries a special expressive, semantic and stylistic load plays a role of laconic lexical epicenter then figuratively and captiously conveys the meaning of the whole work. The specific of the title makes him the leading value for belle-letter context. It is the first sign of the work and the first element of removable storage space, an original thesis that is revealed in the process of reading the work. The title combines the artistic text becomes the key to its interpretation. Using of the proper name of the title personage depends on the themes of the work, on the artist's intention. This is a cause of the functioning of concrete variants of title. Author thinks out care every using of the title. It demonstrated the large spectrum of figurative and expressive transformations and close cooperation with all linguistic and extralinguistic factors. The *result* of the study of functioning of title personage's proper name establishes about its pragmatic orientation and great connotative potential, which contains activate stylistic and expressive component. That extends expression of the title, its importance for create the artistic chronotope. The *main findings* of the research are that the proper name of title personage performs text-forming, chronotopic (time and space showing), characterizing, and expressive functions, which facilitate revealing the general met message and the artist's intention of the text.

Key words: antroponym, appellative nominations, proper names, title, artistic context, local and temporal structure.

Статтю отримано 16.05.2017 р.

<http://dx.doi.org/10.18524/2307-4558.2017.27.107890>

УДК 811.111'373.2

ПОЛЯНИЧКО Олеся Дмитрівна,

аспірант кафедри граматики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна; тел.: +38 067 7860843; e-mail: kella89@rambler.ru; ORCID ID: 0000-0001-6262-241X

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОСМОПОЕТОНІМІВ У ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню англомовних художньо-літературних власних назв на позначення природних небесних об'єктів — космопоетонімів. *Метою* статті є встановлення особливостей функціонування космопоетонімів у художньому мовленні. *Об'єктом* дослідження було обрано англомовні космоніми, *предметом* — їх номінативно-денотатна класифікація. *Матеріалом* дослідження послуговували космоніми роману Д. Адамса «The Hitchhiker's Guide to the Galaxy» («Автостопом по Галактиці») загальною кількістю 63 одиниці. У досліджуваному літературному творі було виокремлено такі космопоетоніми: планетопоетоніми — власні назви планет, які було вжито в літературному творі (загальна кількість — 39); астропоетоніми — власні назви зірок (загальна кількість — 13 одиниць); галактикопоетоніми — власні назви галактик у художньому мовленні (загальна кількість — 5 од.), а також туманностей (2 од.); констелопоетоніми — власні назви сузір'їв (загальна кількість — 3 од.); сателітонім, який слід термінувати сателітопоетонім — літературно-художня власна назва супутника (загальна кількість — 1). **Висновки.** Значна частина космонімичного сектору аналізованого твору є відбитком умовної номінованості представників інших світів, що становить 55,55 %. Це контрастує з власне земною космонімією, яка складає 23,8 %. Таким чином, космопоетоніми відіграють важливу роль у структурі художнього твору, з їхньою допомогою авторів вдається створити автентичний фантастичний світ. *Перспективи подальших розвідок* вбачаємо у вивченні функціонування космопоетонімії на широкому англомовному науково-фантастичному матеріалі з долученням їх денотатно-квалітативної класифікації.

Ключові слова: літературна ономастика, поетонімосфера, космопоетонім, планетопоетонім, астропоетонім, галактикопоетонім, констелопоетонім, сателітопоетонім.

Постановка проблеми. Дослідження пропріативів в останні десятиріччя характеризуються багатовекторністю, яка призводить до постійного розширення обсягу об'єкта наукового зацікавлення ономастологів різних країн. Традиційно в фокусі багатьох ономастичних розвідок знаходяться ядерні розряди власних назв — топоніми, антропоніми, останнім часом до центральних секторів онімичного поля почали відносити також ергоніми. Беззаперечною периферією онімичного поля залишаються космоніми, хоча багато видатних ономастологів спрямовували свої наукові зусилля на встановлення мовної природи, особливостей структури, семантики й функціонування космонімів у мовленні [2; 6;